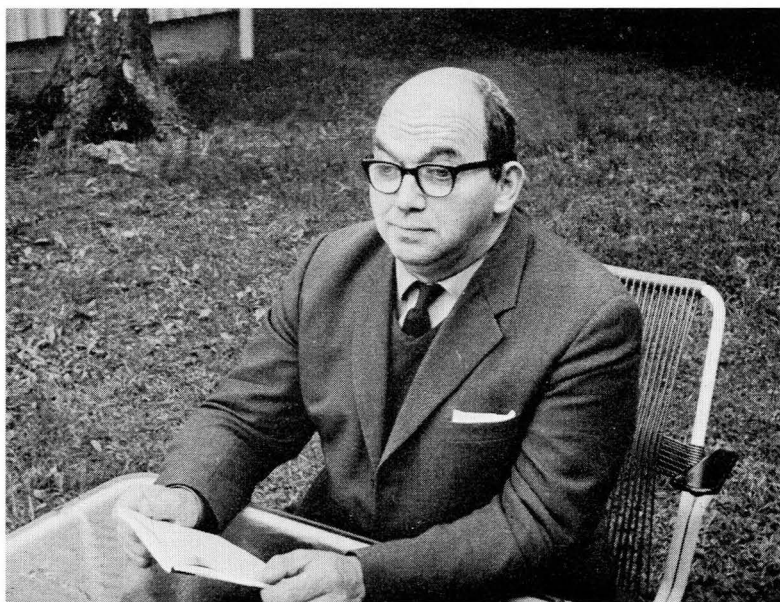

De nya medaljörerna

Vid sitt årsmöte på Vaddö folkhögskola söndagen 28 maj 1967 tilldelade Upplands fornminnesförening sin förtjänstmedalj poststationsföreståndare *Axel Ekholm*, Torstuna, f. länsassessor *Birger Steen*, Uppsala, och f. bryggeriägaren *Viktor Ögren*, Hållnäs. Vid extra föreningsmöte i samband med Vintertinget söndagen 5 februari 1967 tilldelades f. folkskollärare *Gustaf Karlsson*, Länna, föreningens förtjänstmedalj. Här nedan teckna de medaljerade drag ur sin levnad och från sin verksamhet inom den uppländska kulturminnesvården.

AXEL EKHOLM

Jag är född i Torstunaby år 1914, det första världskrigets första år. Jag har fått uppleva landsbygdens enastående utveckling mellan de bägge krigen – och nu på sista tiden dess smärtsamma omställning be-

roende på att folk mer och mer söker sig till tätorter, där arbetstiden liksom inkomsten är reglerad och lagfäst.

Ändå har jag svårt att tänka mig att regelbundet och dagligen vistas i köpstaden. Jag är så glad i landsbygden! Jag vill på alla sätt understödja tanken på att hålla landsbygden vid liv, dvs. hålla dess serviceorgan och förhållanden intakta.

Min moder lärde mig älska hembygdens minnen och myter. Hennes far i sin tur hade givit henne en ovärderlig skatt av gammalt skrock och gamla sägner – en muntlig tradition, som säkert sträckte sina rötter ned i heden tid. Min morfar visste allt om gamla märken: om tättingny och kråknedan, om månens gång och stjärnornas påverkan. Om hästkurer, som ångade av blod och sejd. Och om hur man skall skydda sig mot oknytt och skrömt. Min mor berättade om vad hon lärt om spöken och rår och småfolk. Och om stort folk med förmågan och gåvan att kunna se både framåt och bakåt i tiden.

Under mina år som lantbrevbärare (1939–1952) kom jag i kontakt med den gamla generationen, som nu är borta. Jag kan räkna upp ett par dussin av s. k. sagesmän (och -kvinnor), som med mig delat sina minnesförråd av myter och saga. Och av händelser, som sades vara rena sanningen men som hade ett lyster av övernaturlighet och lögn. Så blev jag informerad om vad som funnits och vad som timat och som kanske fanns än i denna dag! Fastän motorljud och maskinrassel på ågor och åkrar skrämt in allt oknytt i skogens mörkaste snår.

Hembygdens historia kom så småningom in i bilden. När jag började gräva i luntorna på arkiv och i bibliotek, fann jag att det var otroligt mycket jag ej läst om min bygd. Det var som att sätta sig hungrig till ett rikt dukat bord. Rena frosseriet! På 50-talet började jag skriva mina krönikespel. Det första »Fem Torstuna-bilder» till Torstuna hembygdsgårds invigning. När Fjärdhundra storkommuns kultur nämnd inledde sina årliga medborgarfester, skrev jag i rask följd »Fjärdhundrakungen», »Till Rikens gagn och nytta», »En soldat kommer hem» och »När Mickel i Nydala blev dragen vid näsan». Nämnda spel har följaktligen framförts. Ej framförda spel är bl. a. »Gråkappan kom på kvällen» och »Aposteln Erik Jansson». Härtill kommer några spel om historiska händelser, vilka ännu varken renskrivits eller rubricerats. För att komma i kontakt med en modernare tids språkbruk, måste de nog skrivas om, något som kanske inte blir av!

Inom kulturnämndens ram började jag år 1952 utge kommundi-ningen Fjärdhundrakontakt, som nu nått den respektabla åldern av

15 år. En betydande ålder på en kommundning, som endast utkommer kvartalsvis. Den har sin fasta läsekrets, och upplagan ökar något för varje år. Man skulle kunna använda en inom tidningarnas PR-verksamhet numera använd slogan och säga: »ökar mest av kommunal kvartalspress».

När man börjar skriva om sig själv, har det det goda med sig att man får upp ögonen för vad man underlåtit eller inte medhunnit.

På Fjärdhundra kulturnämnds uppdrag har jag inlett en verksamhet, som ger mycket av hembygdskunskap men tar sin goda del av min knappt tillmätta fritid: att sammanskriva några volymer hembygdshistoria för att om möjligt väcka intresset för sådan läsning och bidra till att folk tränger djupare i dessa studier, enskilt eller i cirkel. Julen 1966 kom volym 1, »Det forna Fjärdhundra», som omfattar tiden från hedenhös och fram till ungefär medeltidens slut. Under julisemestern 1967 har jag skrivit tredjedelen av volym 2, »Dessa grå sekler», som omfattar tiden från 1400-talet och fram mot vår egen tid. De kommande delarna, jag hoppas orka med fyra allt som allt, skall behandla folkrörelserna i Fjärdhundra under 1800-talet samt till slut en beskrivning av våra två hembygdsgårdar i Härled och i Fröslunda.

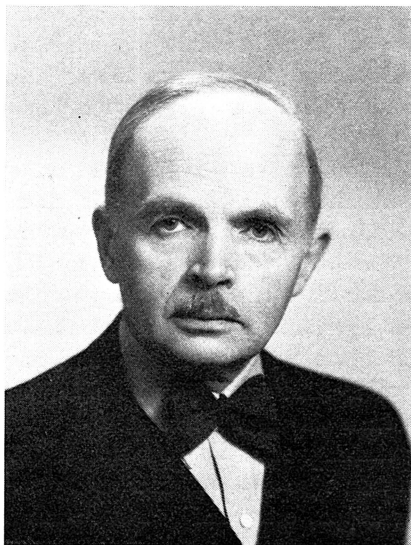
Den första delen skrevs med stor entusiasm. För de följande delarna tycks det fordras mer av källstudier än affekt. Men genom de trägna studierna, växer mina kunskaper om bygden.

Upplands fornminnesförening har hedrat mig med sin förtjänstmedalj för betydelsefull insats inom uppländsk kulturminnesvård. Även om min insats kan betecknas som blygsam, måste hedersbevisningen också gälla bygden – hembygden, som jag älskar och vars liv och förhållanden från äldsta tid jag velat »ställa ut» för att visa mina medmänniskor på »rotfästet», som tränger ner genom de många åren till »urminnes tid». Mitt hjärtliga tack!

Axel Ekholm

BIRGER STEEN

Jag är född 23 jan. 1889 i Eds församling, Älvsborgs län, å den vid Dalslandsbanan vackert belägna järnvägsstationen med samma namn. Platsen var, särskilt på 1890-talet och tiden omkring sekelskiftet, för sitt fria läge, sin höga, rena luft och vackra omgivningar en känd ort, dit många, särskilt från Fredrikshald och Kristiania, sökte sig för vila och rekreation.

Min mor drev en omfattande rörelse såsom innehavare av järnvägs- och turisthotellen å platsen. Min far var anställd vid postverket med tjänstgöring å reseposten Göteborg-Ed. Det ålåg bl. a. min mor såsom hotellinnehavarinna att sörja för middagsservering för de resande å kontinentaltågen Malmö-Kristiania och vice versa, då tågen gjorde en halvtimmas uppehåll vid stationen. Särskilt var det för oss pojkar ett uppskattat nöje att närmare iakttä de många resenärerna, flertalet utlänningar, som genom sitt språk, sitt oftast mörklägda utseende och sin i regel något ovanliga klädsel tilldrog sig uppmärksamhet. Ofta stannade de å perrongen för att, så långt tiden medgav, ta i betraktande den underbara utsikten över sjön Stora Lee, som milsvitt utbredd sig framför järnvägsstationen. Bland de resenärer, som tilldrog sig ej endast pojkar utan även övriga närvarandes uppmärksamhet, var konung Leopold av Belgien och prinsen av Wales, sedermera Edvard VII av England. Särskilt var kung Leopold lätt igenkännlig på sitt långa vita skägg.

Efter lyckliga uppväxtår på den vackra, livliga platsen, där lekkamraterna mestadels var norska pojkar och flickor, inskrevs jag höstterminen 1899 vid Vänersborgs högre allm. läroverk, där jag 1908 avlade student- eller, som det den tiden hette, mogenhetsexamen. Efter en

kortare anställning vid tullverket i Göteborg, sökte och erhöll jag hösten 1909 anställning som biträde åt kronolänsmannen i Åsunda härad i Uppsala län e. o. hovrättsnotarien Karl Emil Brosenius med bostad i Enköping. Jämte sin statstjänst uppehöll Brosenius en omfattande advokat- och auktionsverksamhet. Genom det mångskiftande arbetet å hans kontor blev tjänstgöringen lärorik, vilket fick uppväga den sedvanemässigt låga avlöning, som den tiden bestods tjänstebiträden.

Vad nu närmast förestod var att vinna den för anställning i landsstaten erforderliga kompetensen, för vilken krävdes antingen inför länsstyrelsen avlagd s. k. länsmansexamen eller vid universitet avlagd juridisk examen. Efter vid pass två års anställning hos Brosenius beslöt jag att följa det senare alternativet. Vårterminen 1912 inskrevs jag vid Stockholms högskola, där kansliexamen avlades i april följande år. Efter fullgjord första tjänstgöring som värnpliktig vid Uplands regemente erhöll jag hösten 1913 anställning som e. tjänsteman vid landskontoret i Älvsborgs län, vilken tjänst jag tillträdde vid värnpliktstjänstgöringens slut. Sedan jag i nämnda län år 1915 fullgjort bl. a. ett längre förordnande som kronofogde, erbjöds jag genom tf. landssekreteraren vid länsstyrelsen i Uppsala Richard Bring förordnande å kronolänsmans-tjänsten i Älvkarleby distrikt från 15 okt. 1915 med utsikt att från 1 jan. 1916 bli ordinarie länsman, vilket erbjudande med tacksamhet antogs. 15 okt. 1915 började sålunda min tjänstgöring i Uppsala län, som utan något avbrott fortgick i olika befattningar fram till pensionsålderns inträde i januari 1955. Jag hade därunder tjänstgjort, förutom i Älvkarleby distrikt i omkring 5 år, som landsfiskal i Lövsta distrikt i 9 år, dit transport söktes på grund av säkrare bostadsförhållanden, då tjänsten där var förenad med boställe, samt såsom landsfiskal i Ulleråkers distrikt li-kaledes i 9 år. Särskilt gav tjänsten i Älvkarleby mig en mängd uppgifter, som väl krävde sin man. Jag nämner särskilt uppsikten över laxfisket, som fullgjordes med hjälp av ett antal särskilt förordnade uppsynings-män. Ävenledes gav den då ofta förekommande olaga älgjakten mig ett drygt arbete med resor och undersökningar. Såsom ett slags »uppmunt-ran» tillföll det i beslag tagna älgköttet den tiden åklagaren. Det kunde dock ibland bli väl mycket av det goda såsom sommaren 1916, då ej mindre än tre älgkroppar med kort mellanrum togs i beslag med på-följd att tillvaratagandet av allt köttet mötte svårigheter. Mycket skulle här vara att tillägga om de ofta spännande uppgifter, som var förenade med tjänsten, men härtill ger utrymmet ej någon möjlighet.

Efter slutad tjänst som landsfiskal i Ulleråkers distrikt, som då omfat-

tade stora delar av det område, som nu hör till Uppsala stad, fullgjorde jag under 9 år tjänsten som häradskskrivare i Trögds fögderi, å vilken tjänst jag i början av år 1937 erhållit Kungl. Maj:ts fullmakt. År 1946 utnämndes jag till länsassessor i Uppsala län med uppgift att fullgöra åliggandet som chef för länsstyrelsens uppboräds- och folkbokföringsavdelning, där den s. k. källskatten och den nya folkbokföringen skulle genomföras. För att göra mig kompetent bl. a. för en sådan tjänst hade jag 1936 vid sidan av min befattning som landsfiskal avlagt jur. kand. examen.

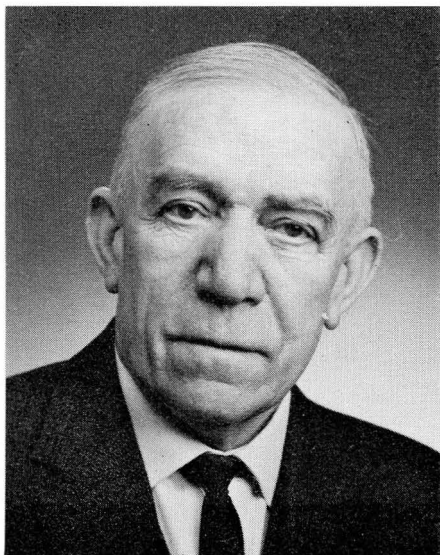
När jag strax före jul 1954 som pensionär för sista gången lämnade mitt tjänsterum i södra tornet på Uppsala slott, kunde jag blicka tillbaka på en intresseväckande och i hög grad omväxlande tjänstgöring, varunder jag kommit i nära kontakt med en ej ringa del av länets befolkning. Upplänningens rejäla egenskaper, hans lugna, säkra uppträdande, hans respekt för lag och rätt, som flerstädes å landsbygden gjorde ordningens upprätthållande till en jämförelsevis lätt uppgift, lärde jag mig med åren att alltmer uppskatta.

Som bevis för den kontakt jag vann med befolkningen må anföras att jag under min tjänstetid anförtratts uppdrag som kommunalfullmäktig i Öster-Lövsta, som ledamot i vägstyrelsen i Lövsta väghållningsdistrikt, som ordf. i Älvkarleby sockens skogsvårdskommitté även som ordf. under en följd av år i Öster-Lövsta och Hållnäs m. fl. taxeringsnämnder. Under min tid som häradskskrivare i Trögds fögderi fullgjorde jag jämväl uppdrag som ledamot av drätselkammaren i Enköping. Jag utnämndes ock till krigsfiskal vid Kungl. Göta pansarlivgarde, vilken tjänst jag vid sidan av min ordinarie befattning som häradskskrivare uppehöll till dess jag 1946 flyttade från Enköping.

Birger Steen

VIKTOR ÖGREN

Jag är född i Hjälmunge, Hållnäs socken, 15 nov. 1895. Vi var tio syskon i familjen, vilket ej var något ovanligt på den tiden i Hållnäs. Far dog 1907 och då var det mor som med sina barns hjälp måste dra försorg om familjen. Jag stannade i hemmet till 1925, då en yngre broder övertog gården. Trots fattigdom och små förhållanden i uppväxtåren har jag bara goda minnen från hemmet. När jag 1930 flyttade till Östhammar, där jag var bosatt till 1964 och trivdes bra med mitt yrke, var det i alla fall så att när jag reste till Hållnäs då for jag hem.

Jag skulle tro att känslan för hembygden grundläggs av förhållanden i det hem, där man fått växa upp.

Mitt intresse för hembygdsföreningen fanns redan vid starten. Jag började så smått att se mig om efter gamla saker, men det fanns ej någon plats att lämna dem till. När föreningen i början på 50-talet fick en egen tomt började jag hämta upp vad jag tidigare hade letat upp. Och på den vägen är jag fortfarande; jag disponerar nu min tid som jag själv vill. Den paviljong, som nu finns vid hembygdsgården, har jag ensam tigt ihop. Styrelsen var ej så enig i den saken, men jag fick löfte att ordna den om jag kunde. 1953 var den färdig. Smedjan, bastun och Vestergården var det jag och en skolkamrat till mig som svarade för. Vi fick 17 traktorer, som ombesörjde transporten av dessa hus. Samme man skrev in 101 medlemmar en midsommarnatt och av dessa finns de flesta alltjämt kvar. Ett bevis för att hembygdsföreningen omfattas av alla är att föreningen sedan flera år erhåller anslag från kommunen. Tomten har under 1966–1967 rustats upp och blivit inhägnad.

Så till sist vill jag till Upplands fornminnesförening och dess styrelse rikta mitt varma tack för den uppmuntran i form av föreningens förtjänstmedalj, som jag fick mottaga 1967.

Viktor Ögren

GUSTAF KARLSSON

Jag är född i Wäddö 1886 och fick 1902 anställning som stenarbetare. Under de närmaste tre åren (1902–1904), då jag mest arbetade i Söderby-Karl, kom jag i kontakt med varma hembygdsvänner och av dem vill jag särskilt nämna handelsexpediten Gustaf Lovén och gamle Erik Ersson i Wik, far till grundaren av fornminnesmuseet på Erikskulle. De båda hade var och en på sitt sätt förmåga att intressera en tonåring för hembygden och det intresset har levat kvar och utvecklats under gångna år.

Jag hade lyckan att 1911 bli byskollärare i en skärgårdsförsamling i Roslagen, som bar på många historiska minnen i samband med Sturegodset Penningby.

Under min pensionärstid har jag sysslat med arkivforskning.

Gustaf Karlsson